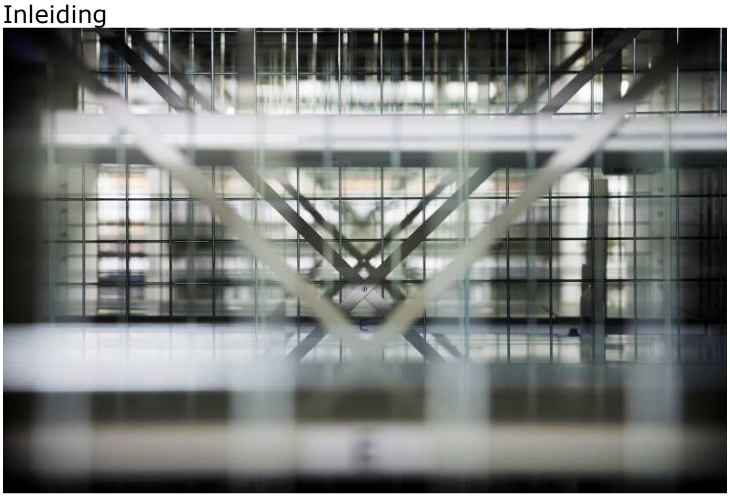
Jaarverslag 2015
Erfgoedinspectie

Inleiding

De Erfgoedinspectie heeft in 2015 een start gemaakt met haar werkprogramma 2015-2016 waarin een aantal onderwerpen centraal staat. De voorbereiding voor de invoering van de Erfgoedwet heeft veel aandacht geëist; vooral de archeologische monumentenzorg verandert sterk vanwege de invoering van certificering. Verder is in het programma de digitale duurzaamheid van de informatie van de rijksoverheid een belangrijk element, mede gelet op de doelstelling van het kabinet dat de overheid in 2017 geheel digitaal moet werken.

In dit jaarverslag vindt u een overzicht van de werkzaamheden die de Erfgoedinspectie in 2015 uitvoerde. In 2017 wordt verslag uitgebracht over de hele programmaperiode.

In 2015 heeft de Erfgoedinspectie 85 inspecties verricht.

In 2015 vierde de inspectie haar tienjarig jubileum. Ter gelegenheid daarvan is in november 2015 "De Staat van…" uitgebracht waarin een overzicht is gegeven van de staat van de terreinen waarop

de Erfgoedinspectie toezicht houdt. Tijdens de jubileumbijeenkomst is het eerste exemplaar uitgereikt aan minister Bussemaker.

1. OVERHEIDSINFORMATIE EN ARCHIEVEN

Op basis van de *Archiefwet 1995* houdt de Erfgoedinspectie toezicht op de kwaliteit van het beheer van de rijksarchieven. Met haar toezicht levert de Erfgoedinspectie een bijdrage aan de betrouwbaarheid en openbaarheid van de (digitale) overheidsinformatie.

Het Programma Digitale Duurzame Toegankelijkheid
De ambitie van de overheid is om volledig digitaal te werken en om in 2017 burgers en bedrijven volledig digitaal te kunnen bedienen, waarbij het risico om informatieverlies voor organisaties en burgers beperkt blijft. Al met al is forse inspanning nodig om de doelstellingen te realiseren. Deze zal vooral gericht moeten zijn op het duurzaam beheer van digitale informatie en op het digitaal kunnen samenwerken en uitwisselen van informatie.

In het kader van dit programma zijn inspecties uitgevoerd o.a. bij de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst, de Kamer van Koophandel, de Nationale ombudsman, het Ministerie van Veiligheid en Justitie en het Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties.

Rapport 'Onvoltooid digitaal'
In het rapport 'Onvoltooid digitaal' concludeert de inspectie dat de rijksoverheid achterblijft bij het op orde brengen en houden van de digitale archieven. Dat leidt tot onbetrouwbare en slecht toegankelijke informatie, plus risico's voor het dagelijks functioneren van een organisatie.

De Erfgoedinspectie constateert verder dat de samenhang tussen de programma's voor verbetering van de informatiehuishouding van de rijksoverheid, zoals Digitale Taken Rijk en Rijk aan Informatie moet verbeteren.

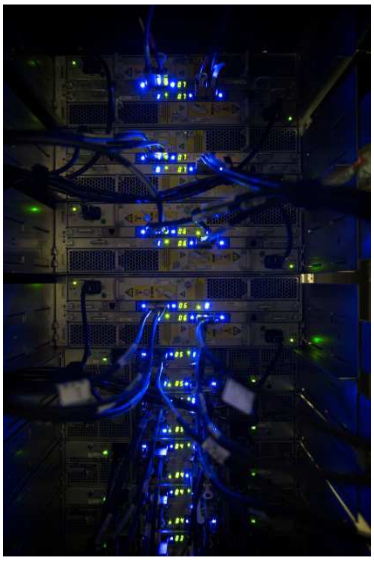
Tot slot heeft de inspectie onderzocht, hoe digitaal archiefmateriaal aan een digitaal depot kan worden overgedragen.

De inspectie archivering Website en sociale media uitingen
In het najaar 2015 is de inspectie gestart met het onderzoek naar de archivering van websites en sociale media-uitingen bij twintig zorgdragers van de Rijksoverheid. Overheidswebsites kunnen uniek archief bevatten of zelfs volledig als archief worden beschouwd. Ze moeten dan gearchiveerd worden. De Erfgoedinspectie verwacht haar rapport hierover in juni 2016 te publiceren.

De waarde van archief

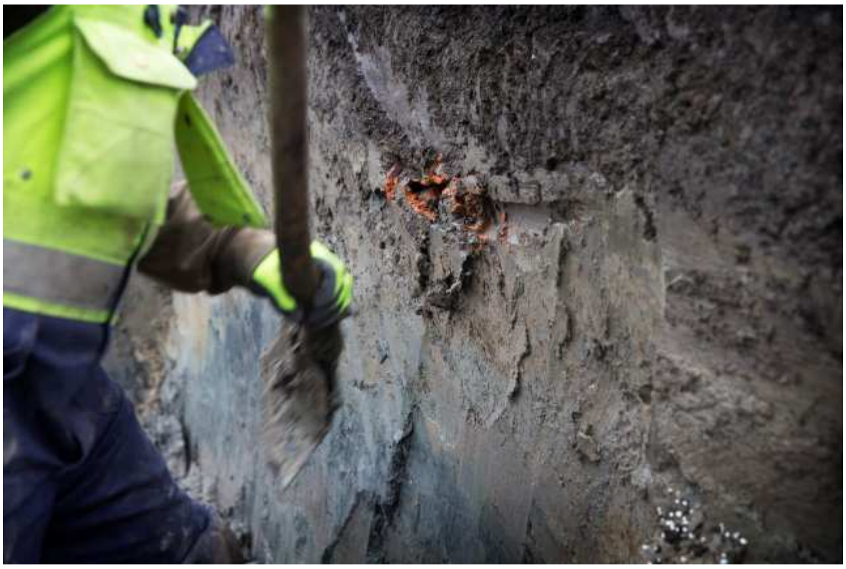
De Erfgoedinspectie heeft in 2015 een inspectie uitgevoerd naar de naleving van de Archiefwet bij de vorming en het beheer van het dossier rond Cees H.. Aanleiding waren de berichten in de media over een onvindbaar bewijs van de betaling in de schikking tussen kroongetuige Cees H. en het Openbaar Ministerie. Uiteindelijk leidde dat tot het vertrek van de bewindspersonen Teeven en Opstelten.

De Erfgoedinspectie heeft nagegaan hoe overheden binnen de strafrechtketen dossiers vormen en beheren. In het rapport concludeert de Erfgoedinspectie dat het archiefbeheer is verbeterd maar dat de geordende en toegankelijke staat van een ontnemingsschikkingsdossier nog steeds niet volledig gegarandeerd kan worden. De Erfgoedinspectie beveelt de minister aan maatregelen te treffen om het beheer van ontnemingsschikkingen te verbeteren op de punten van dossiervorming, toegankelijkheid en selectie. Het inspectierapport is gepubliceerd op 09 december 2015, met de resultaten van de commissie-Oosting.
De minister van Veiligheid en Justitie heeft de aanbeveling van de Erfgoedinspectie integraal overgenomen.

ONDERDRUK

2. ARCHEOLOGIE

De Erfgoedinspectie houdt toezicht op de naleving van de Monumentenwet 1988 bij archeologische opgravingen, bij de omgang met vondsten en wettelijk beschermde archeologische monumenten. In haar toezicht sluit de Erfgoedinspectie aan op de uitvoering van de kwaliteitssystematiek van de beroepsgroep.

Medio 2016 treedt de nieuwe Erfgoedwet in werking. Dan wordt de opgravingsvergunning vervangen door een wettelijk verplichte certificering. De archeologische beroepsgroep werkt zelf aan de inhoudelijke voltooiing van het certificatiestelsel. De ervaringen die de Erfgoedinspectie in de laatste tien jaar opdeed worden hierbij benut.

De Erfgoedinspectie volgt de ontwikkelingen nauwgezet. Door de certificering verandert immers ook haar toezichthoudende rol. Er komt een overgangsfase waarin een deel van het archeologisch onderzoek valt onder het oude regime van de Monumentenwet 1988. In de overgangsfase krijgt de nieuwe toezichtsrol van de inspectie geleidelijk vorm.

Toezicht op archeologische opgravingen

De inspectie inspecteert jaarlijks de veldwerkactiviteiten van opgravingsbedrijven met een vergunning. In 2015 zijn 25 veldinspecties uitgevoerd. Ook 5 gemeenten en een universiteit zijn geïnspecteerd. In 3 gevallen was de inspectie zonder resultaat, omdat het veldwerk onverwacht eerder was beëindigd of uitgesteld.

Net als in 2013 en 2014 stemmen de inspecties tot tevredenheid. Bij 8 inspecties zag de Erfgoedinspectie geen aanleiding om aanbevelingen te doen voor verbetering van de werkwijze. En ook in 2015 waren weer veel senior-archeologen aanwezig in het veld. Bij een derde van de geïnspecteerde veldonderzoeken stonden 3 of meer senioren in het veld. Bij 2 projecten waren dat er zelfs 6.

Er zijn ook nog verbeterpunten. Zo maakt nog steeds 25% van de vergunninghouders geen dagelijkse back-up van digitale opgravingsdocumentatie. En de aandacht voor het kwaliteitszorgsysteem lijkt verslapt: leidinggevenden zijn zich niet altijd bewust van alle elementen van kwaliteitszorg die er binnen hun bedrijf bestaan. Het kwaliteitszorgsysteem wordt veelal gezien als een statisch in plaats van dynamisch onderdeel van de bedrijfsvoering en werkzaamheden. Hier zou meer aandacht voor moeten zijn. Archeologen weten wel dat er een stelsel met certificaten komt, maar wachten over het algemeen af wat dat voor hen zal betekenen. Ze gaan ervan uit dat het bedrijfsmanagement de aanpassingen realiseert.

De consequenties van de mogelijke komst van het beroepsregister zijn niet altijd bekend. Bedrijven hebben over het algemeen wel tijd en middelen gereserveerd voor de beroepsmatige ontwikkeling van medewerkers, maar die worden vaak niet ingezet. Dat is ernstig, want de concept beoordelingsrichtlijn stelt verplicht dat archeologen hun vakbekwaamheid onderhouden.

Tegengaan illegale archeologische activiteiten
Opgraven zonder vergunning (of vanaf 2016 zonder certificaat) is in de meeste gevallen verboden en daarbij schadelijk voor het behoud van het archeologisch erfgoed. De zichtbaarheid en toegankelijkheid van ons gezamenlijke archeologische erfgoed zijn in het geding als archeologische vondsten van algemeen belang in de handel of in privéverzamelingen verdwijnen. Bovendien is het van belang voor wetenschappelijk onderzoek dat informatie over archeologische vondsten bekend is en blijvend gedocumenteerd wordt.
De Erfgoedinspectie denkt en werkt mee aan de ontwikkeling van handhavingsmechanismen om illegale archeologische activiteiten te verminderen.

Zo werkte de inspectie in 2015 aan *het Handhavingsplan cultureel erfgoed Noordzee en Waddenzee*. Het plan is bijna klaar en wordt binnenkort voorgelegd aan het Openbaar Ministerie. Samen met de ketenpartners Douane, Rijkswaterstaat en KLPD zal de Erfgoedinspectie dan toegerust zijn voor de vernieuwde wetgeving in de Erfgoedwet. Het maritieme erfgoed (vooral scheepswrakken) is dan beter beschermd dan nu.

Bescherming van archeologie te lande vergt een andere aanpak dan die te water. De aard en omvang van de problematiek rond illegale opgravingen en illegale handel moeten nog beter in kaart gebracht worden.
Dit jaar is daarom ingezet op het gebruik van het registratiesysteem DICE (Database Incidenten Cultureel Erfgoed). Sinds december 2015 kunnen hierin archeologische incidenten (overtredingen en misdrijven) ingevoerd worden. DICE wordt beheerd door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Archeologische incidenten worden nu naar de Erfgoedinspectie doorgezet. Gemeenten kunnen van de archeologische incidenten ook aangifte doen bij de Erfgoedinspectie. De buitengewoon opsporingsambtenaren van de Erfgoedinspectie kunnen dan een opsporingsonderzoek opstarten.

Ook zijn dit jaar de mogelijkheden voor strafrechtelijke handhaving in de vorm van pilots met gemeenten verkend. Dit project wordt vervolgd.

Archeologische depots
In 2015 deed de inspectie onderzoek naar de provinciale depots voor archeologische vondsten en de opgravingsdocumentatie daarover. Alle depots zijn bezocht en de depotbeheerders geïnterviewd. De Erfgoedinspectie lette op het behoud en de toegankelijkheid, de twee graadmeters voor een verantwoorde opslag van archeologische vondsten en documentatie.
Het overkoepelend rapport volgt in 2016.

Metaaldetectie in het Erfgoedbesluit
De Erfgoedwet is aangenomen maar het *Besluit Erfgoedwet archeologie* is nog in ontwikkeling. In dit besluit komen drie uitzonderingen op het opgravingsverbod: voor universiteiten en hogescholen; voor verenigingen voor amateurarcheologen en voor metaaldetectie (een vorm van opgraven).

In december 2015 heeft de Minister tijdens de behandeling van de Erfgoedwet in de Eerste Kamer aangegeven in overleg te treden met de AWN (vereniging van vrijwilligers in de archeologie) over de mogelijkheden tot metaaldetectie door amateurs en hobbyisten.

De Erfgoedinspectie investeert in overleg en voorlichting aan metaaldetectieliefhebbers. Ze doet dat met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Door het vereenvoudigen van de procedure om vondsten te melden en met een heldere toelichting over het doel daarvan, kan beter zicht gehouden worden op bijzondere vondsten. Dat voorkomt dat ze ongezien de handel in verdwijnen.

3. De rijkscollectie en de nationaal beschermde cultuurvoorwerpen en –verzamelingen

Foto : Rijksmuseum

De Erfgoedinspectie houdt toezicht op het behoud en beheer van de rijkscollectie en op voorwerpen en verzamelingen in privaat eigendom, die zijn beschermd op grond van de *Wet tot behoud van Cultuurbezit*.

Beheer en behoud van de rijkscollectie
In 2015 heeft de Erfgoedinspectie meer dan 30 inspecties uitgevoerd naar het beheer van de rijkscollectie door de museale beheerders. Bij de inspecties is beoordeeld of de musea de collectieregistratie, de conservering en de veiligheidszorg op orde hebben en of er vastgestelde procedures zijn voor de uitvoering van beheertaken. Ook is gekeken naar de inspanningen van musea om de collectie voor het publiek toegankelijk te maken, bijvoorbeeld via het internet.
In 2016 brengt de Erfgoedinspectie een eindrapport uit over het beheer van de rijkscollectie.

Privéverzamelingen
Gemiddeld eens per vier jaar worden de wettelijke beschermde voorwerpen en verzamelingen van private eigenaren geïnspecteerd. De inspectie gaat dan na of de objecten zich op de geregistreerde verblijfplaats bevinden. De eigenaren krijgen informatie over de rechten en plichten van de wettelijke bescherming. Uit de controles kwamen geen bijzonderheden naar voren.

Inspectie gemeentelijk museum
Op verzoek van de gemeente Rotterdam heeft de Erfgoedinspectie een inspectie uitgevoerd naar de bruikleenregistratie van het Wereldmuseum. Het rapport is in maart 2015 aangeboden aan de gemeente.

Handel in cultuurgoederen

De Erfgoedinspectie ziet toe op de in- en uitvoer van cultuurgoederen die worden geregeld via de Europese regelgeving of door UNESCO-verdragen.

Samenwerking en opsporing
Goede samenwerking tussen douane, politie, Openbaar Ministerie en Erfgoedinspectie is essentieel om de handhaving, opsporing en preventie van illegale handel in cultuurgoederen te verbeteren.

In 2015 stond de (inter)nationale samenwerking tegen de illegale handel in erfgoed en met name in conflictgebieden hoog op de agenda. De Inspectie wil graag dat er op Europees niveau meer samenwerking komt, bijvoorbeeld op het gebied van uniforme controlemaatregelen voor uitvoer van cultuurgoederen. Verder wil de Inspectie meer aandacht voor onderzoek naar de herkomst van cultuurgoederen. Ze overlegt daarover onder meer met de kunsthandel. Deze activiteiten zullen de komende jaren worden voortgezet.
In 2015 is ook de 20-jarige samenwerking met de douane gevierd met een symposium in het Belasting & Douanemuseum in Rotterdam.
De douane heeft 25 meldingen gedaan van mogelijke illegale invoer van cultuurgoederen. Eén zaak met betrekking tot voorwerpen uit Irak die te koop werden aangeboden via het internet, is nog in onderzoek.

Handhaving Noordzee en Waddenzee
De inspectie heeft samen met de RCE in 2015 aan het Handhavingsplan cultureel erfgoed Noordzee en Waddenzee opgesteld. Dit wordt in 2016 voorgelegd aan het Openbaar Ministerie. Samen met de ketenpartners Douane, Rijkswaterstaat en Politie zal de Erfgoedinspectie dan toegerust zijn voor de vernieuwde wetgeving in de Erfgoedwet. Het maritieme erfgoed (vooral scheepswrakken) is dan beter beschermd dan nu.

Sinds december 2015 kunnen in het registratiesysteem DICE (Database Incidenten Cultureel Erfgoed) archeologische incidenten (overtredingen en misdrijven) ingevoerd worden. DICE wordt beheerd door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Archeologische incidenten worden nu naar de Erfgoedinspectie doorgezet. Gemeenten kunnen van de archeologische incidenten ook aangifte doen bij de Erfgoedinspectie. De buitengewoon opsporingsambtenaren van de Erfgoedinspectie kunnen dan een opsporingsonderzoek opstarten.

Ook zijn dit jaar de mogelijkheden voor strafrechtelijke handhaving in de vorm van pilots met gemeenten verkend. Dit project wordt vervolgd.

Uitvoervergunningen cultuurgoederen

Onder verantwoordelijkheid van de Erfgoedinspectie heeft de Centrale Dienst voor In- en Uitvoer (Belastingdienst/Douane Groningen/team CDIU) in 2015 414 vergunningen voor de uitvoer van cultuurgoederen verstrekt. Daaronder waren 97 doorlopende vergunningen voor muziekinstrumenten van wereldwijd optredende musici. Van de eenmalige vergunningen werden 135 vergunningen afgegeven aan musea en andere erfgoedorganisaties voor tijdelijke tentoonstellingsdoeleinden en 121 ten behoeve van kunst- en antiekhandelaars en veilinghuizen. De meeste eenmalige vergunningen (122) werden afgegeven in de categorie 'schilderijen, tekeningen en overige afbeeldingen'. De meeste cultuurgoederen werden uitgevoerd naar de Verenigde Staten (164) en Zwitserland (59).

Vragen, meldingen en incidenten
Jaarlijks komen er meldingen en incidenten binnen bij de Erfgoedinspectie, hieronder volgt een overzicht per toezichtdomein.

Er zijn 14 incidentmeldingen ontvangen en 137 vragen om informatie beantwoord.

In 2015 zijn bij de Erfgoedinspectie 137 vragen binnengekomen. Het zijn vragen over de toepassing van de Archiefwet 1995 (77), de Monumentenwet 1988 (23), de Wet behoud Cultuurbezit, het beheer van rijkscollecties en de implementatie van Unesco-verdragen (37).

De vragen zijn afkomstig van burgers, particuliere instellingen en overheidsorganisaties waarop de Erfgoedinspectie toezicht houdt. Alle vragen zijn binnen de termijn afgehandeld.

In 2015 zijn 14 meldingen binnengekomen. Vijf meldingen betroffen het archiefwettelijk toezicht: We kregen een melding over de vermeende handel in originele kadasterkaarten van de voormalige gemeente Otterlo; de achterstand van het ministerie van Ven J in overbrenging van dossiers van langgestraften naar het Nationaal Archief, en een voormalig medisch specialist die melding deed over het archiefbeheer van tuchtzaken bij de inspectie voor de Gezondheidszorg. Er werd waterschade gemeld in het archief van het Paleis van Justitie in Den Bosch, en er werd gemeld dat archiefbescheiden van de voormalige Dienst Landelijk Gebied in particuliere handen was gegeven.

Zeven meldingen betroffen het toezicht op de archeologische Monumentenzorg: drie meldingen hadden betrekking op het bergen van onderdelen van scheepswrakken op de Noordzee en een scheepswrak in de IJssel. Er werd een melding gedaan over mogelijke misstanden met betrekking tot een opgraving, en een melding over een mogelijk illegale opgraving op een archeologisch monument. Eén melding had betrekking op het verhandelen van een Keltische muntschat op internet. En één melding ten slotte betrof de eigendom van een archeologische vondst.

Er zijn meldingen gedaan over de illegale handel en invoer in cultuurgoederen. Een melding werd gedaan wegens vermoeden van illegale invoer en verkoop van kralen uit Syrië en Irak; de tweede melding had betrekking op de vermeende illegale invoer en handel van ornamenten van een tempel in Zuid-Korea.

De meldingen zijn onderzocht. Waar nodig is naleving gestimuleerd en zijn betrokkenen tot een oplossing gekomen.

Tevredenheid over Erfgoedinspectie
In 2015 waren de geïnspecteerde personen en instanties positiever over de Erfgoedinspectie dan in 2012. Dat blijkt uit een gezamenlijk klanttevredenheidsonderzoek van de rijksinspecties. De Erfgoedinspectie scoort ongeveer even goed op klanttevredenheid als de andere rijksinspecties.

Opvallende scores
De Erfgoedinspectie scoorde ook op de andere thema's beter dan in 2012. De hoogste scores (9.0) was voor de manier waarop de inspecteur de geïnspecteerde behandelde. Opvallende stijgers zijn verder de tevredenheid over de meldingsprocedure (van een 5.8 naar een 8.0) en over de actualiteit van de website (van een 6.6 naar een 7.7).

De tevredenheid over het aanleveren van informatie voorafgaand aan een inspectie daalde met een punt (van een 7.6 naar een 6.6).

Wet- en regelgeving
De Erfgoedinspectie ziet toe op de naleving van de volgende wet- en regelgeving:

- Monumentenwet 1988/ Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo);
- Archiefwet 1995;
- Wet tot behoud van cultuurbezit (1984);
- Wet verzelfstandiging rijksmuseale diensten (1993) en de daarop gebaseerde beheersovereenkomsten;
- Regeling materieelbeheer museale voorwerpen 2013;
- Sanctieregeling Irak 2004 II;
- Sanctieregeling Syrië 2012;
- Wet tot teruggave cultuurgoederen afkomstig uit bezet gebied (2007);
- Uitvoeringswet UNESCO-verdrag 1970 (2009);
- Richtlijn nr. 93/7/EEG van de Raad van 15 maart 1993, over de teruggave van cultuurgoederen die onrechtmatig buiten het grondgebied van de lidstaat zijn gebracht;
- Verordening (EG) nr. 116/2009 van de Raad van 18 december 2008, over de uitvoer van cultuurgoederen.

Erfgoedwet
In 2016 wordt de Erfgoedwet van kracht. Deze wet vervangt zes wetten en regelingen op het gebied van cultureel erfgoed, waaronder de Monumentenwet.
Op de website van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed leest u meer over wettelijke en financiële regelingen.
Het toezicht van de Erfgoedinspectie omvat ook Europese en andere internationale wetgeving.